

Forradalmi emlékeződsdi

Végre lecsengett. A 60. évforduló himnusz-kórusába egy percre sem kapcsolódtam be, miként tették igen sokan. Helyesen. Számomra izgalmasabb volt az *utólag* helyett az *akkor*. Sokan gondolták így a Kádár rendszerben, hogy a forradalmat folytatni kell, köztük *Utassy József* így írt *Zúg március* c. versében, hogy „...kelj föl és járj, Petőfi Sándor! (...) lopnak a bőség kosarából,/ a jognak asztalánál lopnak,/népek nevében! S te halott vagy?/ Holnap a szellem napvilágát/ roppantják ránk a hétszer gyávák.” (1977)

Bari Károlyt a rendszer eleinte dédelgette, mert megpróbálta befogni, ám ő nem rabszolgának született. Azt írta, amit élt: „(...) a valóság a tudat képessége, mondja, a tudaté, mely kényszermunkára ítélve sorvad az eszmék kőfejtőiben, fáradhatatlanul örökdő ámitások gyűrűjében (...)” (Némaság könyve, 1983) Akkoriban született Szabadság c. verse is: „szabadság, vasravert ígéret/ szemünk láttára hervadsz/ a rozsdát vétkező láncok közt/ s azt merik mondani/ szabadok vagyunk (...)/ fogaink, gyöngysövényeit/ a kulcsok vitézei kirugdalgják/ ha rosszul szólunk (...)/ életet vesz, ki szabadságot sír”

1969. január 16-án *Jan Palach* 20 éves cseh diák felgyújtotta magát a prágai Vencel téren, kommunista diktatúra elleni tiltakozásul. Négy nap múlva Budapesten, a Nemzeti Múzeum kertjében önkéntes tűzhalált vállalt ugyanezért *Bauer Sándor* 17 éves ipari tanuló.

Nagy Gáspár 1983-ban írta s közölte Öröknyár: elmúltam 9 éves c. Nagy Imrés versét.

a sír
Nincs sehol
a sír
a test
a test
a csont
a csont
a gyilkosok
se I T T
se O T T
a gyilkosok
Nincs sehol

(p. s.)

egyszer majd el kell temetNI
és nekünk nem szabad feledNI
a gyilkosokat néven nevezNI!

Bátyám negyedikes gimnazista volt 56-ban, én elsős. Szülőfalunkban, Decsen megerősítették a rendőrséget, mert a körülrzárt mecseki forradalmárok egy része kitört, és a Szekszárd melletti Sötétvölgybe vette be magát. Ott is bekerítették őket, de valahogy kiszöktek. Éjszaka elfoglalták a decsi rendőrséget, összeszedték a fegyvereket, és átvágták magukat Jugoszláviába. A faluban kijárási tilalmat hirdettek, de bátyám két barátjával Szilveszter éjszakáján mégis telefestette a falut forradalmi jelszavakkal, meg a helyi hatalmat, például az akkori főzsarut gúnyoló szövegekkel. Még a rendőrség épületére is jutott! Másnap a fakabátok meszelték a falakat, de a föliratok még évek múlva is elő- előbukkantak.

1956 novembere után a *forradalom* szóért folyt a legvéresebb küzdelem. Az október-novemberi harcokban sokan elvesztek, de még többen utána, még évtizedek múlva is. Még az elhíresített amnesztia előtt, '63 márciusában is akasztottak forradalmárokat, és a bűnösök az amnesztia ellenére is börtönben tartottak hősoket.

Hanem a szörnyűnél is rettenetesebb volt a tatár kivégzési módszer gyakorlása, a gerinctörés. Az elítélt élve maradt, ám tehetetlenné vált. Rettenő kínok gyötörték, de megbénult, nem mozdulhatott, hogy elmásszon valahova segítségért, és senki se mert hozzá lépni, hogy tegyen érte valamit. A nemzet gerinctörését a forradalom *ellenforradalom*má való átnevezése jelentette. Aki használta ezt a szitokszót, az kiiratkozott a magyarságból, a tisztességből, sőt, a gerincesek törzséből.

A forradalom utó-áldozatait ráadásul lelkiismeret furdalás is sanyargatta. Vajon mit hibáztam, s hol? A lelki gerinctöröttek, tán utálták, de mégis kezükbe vették a Népszabadságot, sőt, írtak bele! Lehet, hogy otthon a spájzban csikorgatták a fogukat, mégis gyűléseztek, tették, amit elvártak tőlük. Közben lapultak, mélyen a lét alá bújtak, hogy ne látsszék, mit gondolnak, miért kúsznak-másznak a Kárpátok alatt. Nem rosszak voltak, nem is gyávák, vagy hitványak, hanem örlemények a világtörténelem eddigi legszörnyűbb zsarnokságának ember-malmában. A lélek fele c. korabeli regény (1983) hőse egy, a szó szoros értelmében a föld alatt csúszómászóként élő pacák. Az ő típusból azóta sokan milliárdosok lettek, megmondóemberek, pártvezérek és persze emlékezők.

Pákh Tibort a forradalomról szóló írásai és a forradalomban játszott szerepük miatt kivégzett fiatalok névsorának összeállítása miatt katonai bíróság tizenöt év börtönre ítélte. A börtönben 1966-tól több alkalommal éhségsztrájkot folytatott, részint, hogy ügyét polgári bíróság tárgyalja újra, részint tiltakozásul az elítélteket sújtó jogsérelmek ellen. A börtönkórházban elektro- és inzulinsokkal, továbbá gyógyszeres kezeléssel próbálták megtörni. 1971-ben elmebeteggé nyilvánították, szabadlábra helyezték, de rendőri felügyelet alatt maradt. (Az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutatóintézetek Közalapítvány nyomán)

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt kormány idején, az egyik nem hivatalos március 15-i ünnepség után, mert akkor csak ilyen létezhetett, átmentünk volna a Petőfi szobortól a Batthyányi örökmécseshez, amikor szembe jött velünk a Váci utcában tömegoszlató motorokon egy rendőrhad. Tibort fölkapták a könyökénél fogva, s elrohantak vele, miközben ő vigyázz! test-tartásban a Szózatot énekelte... A Szózat is tilos volt, sőt, a Himnusznak is csak a zenéje szólhatott az ünnepélyeken! Sajnos, már nem emlékszem annak a Komárom környéki iskolaigazgatónak a nevére, akinek tanítványai énekeltek a Himnuszt március 15-én, mire őt másnap elcsapták.

A nyugaton divatozó beat-zendülősdit a pénz és szolgálja, a siker zömmel szórakoztatóipari izévé alázta. Nálunk egyszer csak megjelent az *Illés-együttes* a népzenei ihletésű számaival. Magyaaar!? Már megint magyaroznak, halljátok, elvtársak? – üvöltötték a pufajkás lelkűek. Támadtak mindenféle más együttesek is, köztük a Kex – a 70-es évek járunk – élén *Baksa-Soós Jancsival*, aki rögtönzéseibe rendre bevonta a közönséget. Játszott a zenekar, ő énekelte a félelem legyőzéséről, az összefogásról, miközben a közönség tagjaiból gúlát épített az I. kerületi kultúrház mennyezetéig, hogy megtaláljuk együtt a kitörési pontot, ami csakis *följárat* lehet...A gúla maga volt a szabadság, meg persze mi.

A rendőrök rendszeresen verték Jancsit, ő megfáradhatatlanul fricskázta a sunyiságot, a romlottságot, vagyis a rendszert. Már a megjelenésével is: 190 centijével, vállig érő szőke hajával, még inkább kifogyhatatlan ötleteivel. Valamelyik választás előtt piros nadrágjához fehér atlétát öltött, s mindehhez húsz nyakkendőt kötött: válasszatok! Végül '72-ben Németországba menekült, képzőművész lett, s most élőhalott egy intézetben, utolsó szerelme ápolja.

A róla szóló regényt – Megváltó – sokszor visszautasították a kiadók, mert több oldalas mondatok kígyóztak benne a néma főhős, meg az elítélt forradalmár körül. Az országban csellengő kézirat végre, '73-ban, megjelenhetett megcsonkítva. Egyetlen értő kritikusa *Tóth Dezső* volt, hajdani jezsuita novícius, majd Aczél jobb keze, persze csak négy szemközt...

Allegorikus forradalom-regény több is született, pl. az Iskolavár – 1976 – is, melyben a diákok föllázadnak a rezsimek ellen...

A Várkonyi krónikában 1956 október 24-én tényleg meg is tartják azt a bizonyos *fóradalmat* a helybéliek, és elcsapják a népnézó gazembereket, nagyjából úgy, ahogy országszerte történt. A regény kétszer jelent meg a kommunizmusban: '78-ban és '84-ben. Csonkítatlanul, a *fóradalommal* együtt...

Az Eufémia (1986) a zsarnokság összeomlásáról szól, a szocikomcsik igazságtalanított nyelvén: a pártstajóból összeollózott mondatokból szerkesztődött. Némelyek szerint igen mulatságos. Akadt, aki az akkor ki- vagy betört avittgard izének gondolta...

A Pártközpont nyugdíjasai szorgosan olvasták az új könyveket, értékelték is, mert számolták bennük a csúnyaszavakat, pontozták is őket, például a 'fing' többet nyomott a szocialista erkölcs finnyás patikamérlegén, mint a 'szar'...

A gerinctörtek országszerte sunnyogtak, akár a giliszták, meg a feles lelkek a föld alatt. Igen, éppen ott, a szó szoros értelmében! Nemes vágyaikat elfojtva, életük értelmét oly mélyen eltagadva, hogy gondolni sem mertek rá. Csak létezgettek. Dolgozhattak, eszegettek, szuszorogtak, sunnyogtak, és visszafogottan szaporodhattak is, ügyesen elveszelődve a semmiben. Olykor nekiveselkedve, mint Csucsundra a pénzmapatkány, aki többször *majdnem* kimerészkedett a szoba közepére. Most ünnepelnek, mert akár ki is rohanhatnának – ha akarnának...

Mások viszont tanítottak, olvasótáborokat szerveztek, igazi Március 15.-ét, erdélyi, csángó és délvidéki hidakat építettek, futárszolgálatot, keresztény ifjúsági táborokat szerveztek az erdőben. A szerencsésebbek valódi folyóiratot, Mozgó Világot szerkesztettek, s amikor már nem lehetett, akkor fölmondtak, élükön *Jolikával*, a takarítónővel.

A nemzet így nevelt új nemzedékeket. Le is győzte a kommunizmust, és undorodik az utólagos hősköztől meg az emlékezősditől.